

ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА ЙОСИПА СЛІПОГО В УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ 1939–1984 РОКІВ

Герасимчук Олена,

студентка III-го року навчання

історичного факультету

Тернопільського національного педагогічного
університету імені В. Гнатюка

e-mail: oleherasymchuk11@gmail.com

Науковий керівник: **Старка Володимир,**

доктор історичних наук, професор,

кафедра історії України, археології,

та спеціальних галузей історичних наук

Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

17 лютого 2024 р. минуло 132 роки від дня народження великого глави Греко-католицької церкви митрополита Йосипа Сліпого. Це була непересічна особистість XX ст. в історії України. На його гербі написано цитату «Per aspera ad astra», що в перекладі означає «Крізь терни до зірок». Саме так можна охарактеризувати життя кардинала. У його житті було досить перешкод, тернистих доріг, проте в кінці свого шляху він досягнув того, чого прагнув все своє життя – зберегти чисте-непорочне ім'я своєї Церкви та віри.

Особистість кардинала Йосипа Сліпого досліджувалася та продовжує вивчатись українськими науковцями та вченими-релігієзнавцями. Значну кількість досліджень про діяльність кардинала можна спостерігати в українських істориків, зокрема А. Бабинського, О. Киричука, М. Олійника, П. Глібчука, М. Бендика, Д. Кравця та інших. Багата джерельна база опрацьована канадським істориком українського походження Б. Боцюрківим у монографії «Українська греко-католицька церква і Радянська держава (1939–1950)». Ці дослідження допомагають нам у розумінні величезного внеску митрополита у збереження української культури та віри.

Йосип Сліпий народився 17 лютого 1892 р. в с. Заздрість біля Тернополя, на території тодішньої Галичини в складі Австро-Угорської імперії. До 1939 р. проживав свої роки, здобуваючи богословську освіту. Отримати свячення Йосипу Сліпому судилося лише у 1917 р. І отримав він їх в Уневі з рук свого великого вчителя – митрополита Галицького Андрія Шептицького. Молодий священник став частиною далекоглядних задумів митрополита, які полягали у створенні в умовах бездержавності народу повноцінної української духовної й світської системи науки та

освіти. Невдала, через спротив польського єпископату, спроба заснувати у Львові в 1905 р. вищу богословську школу не зупинила, а лише на час затримала заходи щодо досягнення своєї мети митрополитом Андреем. Тому і надалі уважно приглядався до спудеїв та відбирав здібних до наукової роботи. Розсилав їх навчатися у кращих університетах Європи: до Риму, Відня, Зальцбурга, Парижа, Інсбрука, Страсбурга, Мюнхена, Гамбурга та інших місць. Помічені були й здібності юного Йосипа, якого з другого курсу семінарії спрямували на навчання до Інсбрукського університету. Студював одночасно на двох факультетах: богословському та філософському. Захистив дві дисертації: «Поняття вічного життя у Святого Євангелиста Івана» та габілітаційну – «Вчення про Пресвяту Трійцю візантійського патріарха Фотія». Далі дорога до Риму – навчання в Григоріанському університеті та Папському Орієнтальному Інституті. За працю, написану латиною «Начало Духопоходження у Пресвятій Трійці», Й. Сліпий отримав звання «magister agregatus» [1].

Після повернення на батьківщину Й. Сліпий активно включився в наукову та виклацьку діяльність та за вісім років посів посаду ректора Греко-католицької духовної семінарії у Львові, яка відновила перервану війною діяльність у 1920 р. Одночасно брав очільну участь у створенні Богословського наукового товариства (далі – БНТ), активно займався формуванням книгозбірні БНТ, яка згодом стала однією з найбільших у Львові. Одночасно видавав кварталник «Богословія», незмінним редактором якого був до 1939 р. 22 лютого 1928 р. сталася визначна подія в духовному та науковому житті Галичини та й усієї України: митрополит Андрей Шептицький затвердив статuti греко-католицької богословської академії, ректором якої став Йосип Сліпий: «Завдання Богословської Академії – стати об'єднуючим чинником цілого народу, з'єднати нез'єдинених, повернути тих, що блукають по роздоріжжях модерних філософічних і соціологічних систем, до Божої правди та заспокоїти їх спрагу знання. В Академії мають перейматися одним і тим самим духом і тими самими ідеалами та спювати ними роз'єднану націю» [4].

Та в цей час досягти цілі, поставленої митрополитом Андреем Шептицьким щодо українського університету не судилось. Отець Андрій Михалейко в статті про патріарха Йосифа влучно зазначав, що страх польської влади перед українським університетом, який здатен активізувати націоналістичні ідеї та рухи, антипольські настрої, відсутність підтримки з боку Римській курії та початок Другої світової війни перекреслили плани та прагнення ректора академії.

Пакт Молотова-Рібентропа та Друга світова війна, яка увірвалася на українські терени, внесли кардинальні зміни в життя науковця-богослова. Парафії ГКЦ на українських землях фактично опинилися в двох окупаційних зонах – сталінського СРСР та гітлерівської Німеччини. Особливо вороже і агресивно щодо української Церкви поводитися

радянська влада. Розпочалися масові арешти українських політичних діячів, священників, інтелігенції, студентства, свідомого селянства. Була припинена й робота Богословської Академії. За цих обставин прикутий до інвалідного візка митрополит Андрей Шептицький таємно, з благословення папи Пія XII, хіротонізував отця-ректора Йосифа Сліпого архієпископом з правами наступництва на митрополичому престолі. «...В час гоніння свячення не є честю, а в першій мірі тягарем. Замість єпископського жезла я одержав від Митрополита дерев'яну палицю...» – написав у 1942 р. Йосиф Сліпий. Отець Андрій Михалейко в журналі «Наш Собор» писав, що висвячення відбулося 22 грудня 1939 р. в приватній каплиці митрополичих палат за участі лише двох єпископів – Миколая Чарнецького та Микити Будки і кількох найближчих співробітників митрополита.

В часи німецької окупації здоров'я похилого віком та паралізованого важкою недугою митрополита Андрея погіршилось, і, як його помічник, Йосиф Сліпий змушений був все частіше вступати в контакт із німецькою окупаційною владою в обороні Церкви та українців. Як достойний син свого народу, він був послідовним поборником української державності. Тому 30 червня 1941 р. Йосиф Сліпий був присутній на церемонії проголошенні відновлення Української державності та створенні Українського Державного Правління (УДП) на чолі з Ярославом Стецьком в будинку Львівської «Просвіти». Це дуже не сподобалося німецькій окупаційній владі. В ці роки пережив він не одну важку хвилину. Та йому все ж вдалося відновити діяльність Богословської Академії у 1941–1944 рр.

Йосип Сліпий був арештований в 1945 р. у Львові та був засуджений до довічного ув'язнення у радянських таборах примусової праці. Він був перевезений до різних таборів, зокрема до концтабору у Воркуті в Північно-Західній Сибірі. У цих таборах ув'язнені перебували у тяжких умовах. погане харчування та медичне обслуговування. Багато з них померли від хвороб, голоду та виснаження.

Ув'язнення Йосипа Сліпого тривало 18 років, до його звільнення в 1963 р. Під час ув'язнення він був підданий фізичним та психологічним тортурам, але не зламався і не відмовився від своїх релігійних поглядів. Ув'язнення було свідченням його віри та принциповості і він став символом греко-католицької релігійної та національної боротьби в Україні [2].

Під час ув'язнення Йосип Сліпий відмовився від можливості звільнення за умови, що він відмовиться від своїх релігійних переконань. Він був звільнений тільки після смерті Й. Сталіна.

Крім того, митрополит Йосип Сліпий духовно допомагав іншим ув'язненим: відвідував їх та надавав підтримку. Він також був активним

учасником духовних зустрічей та обговорень, які відбувалися серед ув'язненого духовенства.

Митрополит Йосиф Сліпий розумів, що втратив майже 20 років свого життя, найпродуктивнішого періоду свого життя, розумів, що його віряни в Україні страждають, переховуються, ведуть підпільне релігійне життя. Йосиф Сліпий після повернення у Ватикан ходив у радянське посольство і продовжував термін дії паспорта, оскільки сподівався повернутися на батьківщину. Він хотів об'єднати всіх українців у діаспорі. Одразу ж після звільнення відвідав українців у різних країнах.

Митрополит Йосип Сліпий був обраний першим патріархом Української Католицької Церкви (далі – УКЦ) в 1959 р., але його діяльність у цьому напрямі почала набирати обертів ще в умовах ув'язнення. Під час свого перебування у тюрмі митрополит продовжував займатися духовною та культурною діяльністю. Він писав листи та статті, в яких відстоював права української Церкви та підтримував ідею національної самостійності. Зокрема, він написав «Послання до всіх праведників України», в якому закликав до єдності та мирної боротьби за права українського народу [3].

Після звільнення з тюрми та переселення до Риму, Йосип Сліпий продовжив свою діяльність як духовний лідер ГКЦ. Він зосередив увагу на розвитку Церкви за межами України та здійснював подорожі до різних країн світу, зустрічаючись з духовенством, політиками та громадськими діячами.

Особливо важливою була діяльність його під час Другого Ватиканського Собору (1962–1965 рр.). У цей період була здійснена реформа УКЦ та її оновлення. Йосип Сліпий брав активну участь у роботі собору та був членом комісії з питань Східних церков.

Після закінчення собору, патріарх Йосип Сліпий зосередив увагу на ГКЦ в Україні та розвитку УКЦ в зарубіжних країнах. Він був відомий своїми подорожами, під час яких зустрічався з представниками різних країн та Церков. Зокрема, він відвідав Канаду, США, Бразилію, Австралію, Японію, Філіппіни, Італію та інші країни.

Окрім того, під керівництвом патріарха Йосипа Сліпого було створено університетський коледж богослов'я в Римі, а також відновлено видання газети «Свобода» та інших друкованих засобів масової інформації УКЦ [5].

Йосип Сліпий також вів науково-дослідницьку діяльність, зосереджуючись на своїй спеціальності, наближаючи томічну схоластику до вимог східного богослов'я. У його доробку є роздуми про Святу Трійцю, Святого Духа та Святе Таїнство. Також цінними є його історичні та екуменічні праці. Усі вони були зібрані та перевидані як видання Українського католицького університету в Римі.

Під час своїх подорожей по світу патріарх Йосип Сліпий надавав підтримку українській громаді та духовенству, сприяв зближенню УКЦ з іншими християнськими конфесіями та міжконфесійному діалогу. Він також підтримував національну ідею та був активним учасником боротьби за права українців на самовизначення.

Патріарх Йосип Сліпий помер у 1984 р. у Римі, залишивши надзвичайно важливу спадщину – сильну та духовну УКЦ/ГКЦ, яка продовжує розвиватись та підтримувати ідеї свого засновника. Його життя та діяльність є прикладом непохитної віри та любові до свого народу та віри.

У день поховання було зачитано його «Заповіт», де він просив перенести своє тіло з Риму і покласти його в крипті Святоюрського собору біля митрополита Андрея Шептицького. І цю волю було виконано у 1992 р. Але поховати заповідав себе в Києві в соборі Святої Софії за умови, «якщо Господь зволить, що з волі українського народу дійде до того, що він з'єднається в одній церкві, що він буде жити одним духом, то тоді волю я спочити у крипті в підземеллі собору Святої Софії Київської» [6].

На кардинальському гербі митрополита написані слова: «Крізь терни до зірок». Патріарх Йосиф Сліпий взяв на себе відповідальність очолити церкву у найважчий час і попри вкрадених у нього радянською владою 18 років життя, зумів пройти свій тернистий шлях до досягнення мети.

Висновки. Шлях Йосипа Сліпого свідчить про те, що він був видатним духовним лідером, який присвятив своє життя служінню Богу та людям. Одним із найбільших випробувань у житті Йосипа Сліпого було його ув'язнення у радянських таборах примусової праці. Його віра та принциповість допомогли йому пережити ці випробування та залишитися вірним своїм переконанням. Ув'язнення Йосипа Сліпого стало символом греко-католицької релігійної та національної боротьби в Україні.

Узагальнюючи, можна зробити висновок, що Йосип Сліпий був видатним діячем Української греко-католицької церкви та культури в Україні, який залишив позитивний вплив на розвиток країни. Його відважність та принциповість відобразили його величну духовність та любов до Бога і людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богдан І. Йосип Сліпий: голова української греко-католицької церкви. Львів: Свічадо, 1994.
2. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква і Радянська держава (1939–1950) / пер. з англ. Н. Кочан; за ред. О. Турія. Львів: Вид-во Укр. Католиц. Ун-ту, 2005.
3. Голобородько А. Йосип Сліпий та роль УГКЦ в Україні / А. Голобородько. Київ: Український католицький університет, 2013.
4. Романюк, О. Йосип Сліпий: біографія. Львів: Свічадо, 2002.
5. Хом'як М. Йосип Сліпий: віра і патріотизм. Львів: Галерея Мистецтв «Зелений Шум», 2016.
6. Шульга В. Йосип Сліпий: сторінки біографії. Львів: Каменярь, 2001.